

Jan Kowalewski (1892-1965)

mgr inż. Krzysztof Leszczyński, SP5DIY

XVI SEMINARIUM WEP

11 kwietnia 2018 r.

Ppłk inż. Jan Kowalewski (1892-1965)

Inżynier chemik, kryptolog, specjalista dekryptażu i oficer Oddziału II Szt. Gł. Współautor zwycięstwa w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-21. Złamał/rozwiązał wiele sowieckich depeesz. Współtwórca szyfrów stosowanych w Wojsku Polskim i

dyplomacji przez wiele lat od 1920 r.

Uczestnik i szef wywiadu w III Powstaniu Śląskim.

Attaché wojskowy w Moskwie i Bukareszcie. Działacz polityczny OZON-u. Prowadził w czasie wojny placówkę wywiadu w Lizbonie, potem był w Budapeszcie. Od 1945 r. na emigracji.

Ur. 23 października w Łodzi. Ukończył Szkołę Handlową Zgromadzenia Kupców w Łodzi. Studiował (1909-1913) na Uniwersytecie w Liège, otrzymując dyplom z chemii technicznej. Znał języki: niemiecki, francuski i rosyjski. W czasie I w.św. służył jako oficer (ppor.) łączności w armii rosyjskiej. Pomogło mu to w dekryptażu radiogramów bolszewickich, gdzie zatrudnił prof. matematyki z Uniwersytetów Warszawskiego i Lwowskiego: Wacława Sierpińskiego, Stanisława Leśniewskiego, i Stefana Mazurkiewicza. Po wojnie od marca 1921 r. był szefem wywiadu sztabu wojsk w III powstaniu śląskim. W 1923 wysłano go do Tokio, gdzie poprowadził 3-miesięczne szkolenie z kryptografii dla oficerów japońskiego wywiadu.

Za zasługi wojenne Jan Kowalewski otrzymał w 1922 r. Krzyż Srebrny Virtuti Militari. W latach 1928-33 attaché woj. w Poselstwie Dyplomatycznym w Moskwie. Uznany przez ZSRR za persona non grata musiał opuścić placówkę. W latach 1933–1937 został przeniesiony na analogiczne stanowisko w Bukareszcie. Od 1937 szef sztabu Obozu Zjednoczenia Narodowego i dyrektor przedsiębiorstwa skupu surowców strategicznych TISSA. We wrześniu 1939 r., po ewakuacji do Rumunii, ppłk Kowalewski kierował bukareszteńskim komitetem ds. pomocy polskim uchodźcom. W styczniu roku 1940 wyjechał do Francji. 5 stycznia 1941 r. mianowano go kierownikiem podlegającej Ministerstwu Spraw Wewnętrznych RP Placówki Łączności

z Kontynentem oraz centrali informacyjnej z krajów kontynentu z siedzibą w Lizbonie. Prowadził tajne rokowania z przedstawicielami Węgier, Rumunii i Włoch (operacja Trójnóg) w sprawie wystąpienia tych krajów z wojny. Miał kontakty z Abwehrą i był jednym z nielicznych Polaków którzy osobiście/służbowo spotkali się z admirałem Canarisem. Po opuszczeniu Lizbony przez kilka miesięcy działał w Budapeszcie i 20 marca 1944 r. został odwołany na kategoryczne żądanie Stalina. Po wojnie na emigracji w Londynie. Zmarł na nowotwór.

Szef wywiadu, ppłk dypl. Stanisław Gano: *„Kowalewski był wiarygodnym człowiekiem, ale ze skłonnościami do fantazji i wielkich pomysłów”*.

W 1924 r. porzuciłem z ulgą radiowywiad już zorganizowany na poważną międzynarodową skalę i na oba fronty — Sowiety i Niemcy. Życie bowiem składa się z czegoś więcej niż tylko szeregi cyfr i liter.

Jak wiem z okazji spotkań z dawnymi kolegami, sowieckie szyfry poprawiono znacznie, jak też i metody radiotelegrafii. Tym niemniej, jak się już tu po wojnie dowiedziałem, w pierwszym okresie wojny niemiecko-sowieckiej Niemcy szeroko prowadzili radiowywiad na sowieciarzy i wiele wielkich sukcesów niemieckich w pierwszym roku wojny przypisać można rezultatom ich radiowywiadu. Tak podobno świadczą archiwa Reichswehry...

Radiowywiad i deszyfrowanie obcych szyfrów prowadzą wszystkie państwa, lecz trzymają to w całkowitej tajemnicy i w ogóle o tym nie wolno nawet mówić. Tak samo było i u nas. Dziś jednak, gdy całe nasze archiwa sztabu generalnego są w Warszawie na Cytadeli w 10 Pawilonie nietknięte, nie ma już sensu nadal te sprawy ukrywać.

(marzec 1965 r. na pół roku przed śmiercią)

Prawdę [prawie całą?] mówi Jan Kowalewski:

„W 1924 r. porzuciłem z ulgą radiowywiad [i szyfry] zorganizowany na poważną skalę i na oba fronty — Sowiety i Niemcy... „

Źródło:

Instytut Piłsudskiego w Londynie.

Jutro Polski, *Artykuł Rola polskiego radiowywiadu w 1920r./Jan Kowalewski, 'Role of Polish radio intelligence in 1920',*

http://www.pilsudski.org.uk/archiwa/lista_wyszuk.php?nrar=709&nrzesp=133&nrzesp2=0&filtr=jutro+polski&typ=&jzyk=&data_od=&data_do=

Źródła:

Grzegorz Nowik, *Zanim złamano „Enigmę” ... rozszyfrowano rewolucję. Polski radiowywiad podczas wojny z bolszewicką Rosją 1918–1920*, Warszawa 2010;

Andrzej Peplowski, *Wywiad Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie 1939–1945*, Warszawa 1995;

L. Ziaja, *Kowalewski Jan*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XIV/4, z. 63, Wrocław 1969, s. 524–525.

Jan S. Ciechanowski, *Działalność wywiadu polskiego w Portugalii i Hiszpanii w czasie II wojny światowej*, [w:] *Wkład polskiego wywiadu w zwycięstwo aliantów w II wojnie światowej. Akta konferencji naukowej zorganizowanej w Krakowie w dn. 20–22.10.2002 r. przez Polską Akademię Umiejętności, Muzeum Armii Krajowej, Towarzystwo Obrony Zachodnich Kresów Polski i Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. **Zdzisław J. Kapera**, Kraków 2004, s. 83–114;

Dziękuję Państwu za uwagę